

ÉRTEKEZÉSEK

A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TIZENNEGYEDIK KÖTET

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PAUER IMRE és FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1915

3 136 02

TARTALOM

1. A jogtalanság mint a büntetendő cselekmény ismérve. Székfoglaló értekezés. *Finkey Ferencz* 1. tagtól.
2. Az ősember kritikai méltatása. Székfoglaló értekezés. *Platz Bonifác* 1. tagtól.
3. Interpretatio és szokásjog a római jogban. *Kiss Gézá*tól.
4. Visszalépés a kísérletől, eredményelhárítás és jóvátétel. Székfoglaló értekezés. *Angyal Pál* 1. tagtól.
5. Az északamerikai büntetőjog mai vezéreszméi és reformintézményei. *Finkey Ferencz* 1. tagtól.
6. A római obligatio fogalmilag véve. Székfoglaló értekezés. *Farkas Lajos* 1. tagtól.
7. A szövetkezetek alapelve. *Dr. Galovits Zoltán*tól.
8. Jogállam. *Balogh Arthur* 1. tagtól.
9. A paläolith ember. *Platz Bonifác* 1. tagtól.
10. Egyén és társadalom. Székfoglaló értekezés. *Dr. Giesswein Sándor* 1. tagtól.

Az I—IX. füzetet szerkesztette *Pauer Imre*, a X. füzetet *Fejérfataky László*.

ÉRTEKEZÉSEK
A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADEMIA

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

DR PAUER IMRE

OSZTÁLYTITKÁR.

XIV. KÖTET. 7. SZÁM.

A SZÖVETKEZETEK
ALAPELVE

ÉRTEKEZÉS

DR GALOVITS ZOLTÁN

GYAKORLÓ ÜGYVÉDTŐL

(FELOLVASTATOTT A M. TUD. AKADE. 1912 MÁJ. 13-ÁN TARTOTT ÜLÉSÉN)

Ara 20 fillér.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

1913.

A
SZÖVETKEZETEK
ALAPELVE

ÉRTEKEZÉS

DR GALOVITS ZOLTÁN

GYAKORLÓ ÜGYVÉDTŐL

(FELOLVASTATOTT A M. TUD. AKAD. 1912 MÁJ. 13-ÁN TARTOTT ÜLÉSÉN)

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1913

ALAPJAI SZÖVEKNEVEK

ELŐSZÓ

DR. GÁLLI S. SZILVIA

ELŐSZÓ

ELŐSZÓ

BUDAPEST

ELŐSZÓ

21262. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

Tisztelt Akadémia !

Mindenekelőtt hálával adózom azért, hogy a szövetkezetek alapelvéről tartandó értekezésemnek helyt adni méltóztatott. Hálával adózom nemcsak azért, mert ezzel csekély egyéniséget megtisztelni kegyeskedett ; hanem főleg azért, mert ez által szerény tehetséggel hozzájárulhatok azoknak a tévedéseknek az eloszlatásához, a melyek a szövetkezetek alapelvének megismerése körül mutatkoztak és a melyek legfőbb okai annak, hogy a szövetkezetek önálló törvényi szabályozását ma is nélkülözzük, noha arra gazdasági életünknek szociális és erkölcsi irányba való fejlődése céljából égető szükségünk van.

I.

A különféle gazdasági intézmények, s köztük a szövetkezetek is, az élet gazdasági eszméinek és érdekharczainak hatása alatt létesülnek és fejlődnek. Miértis, ha a különféle gazdasági intézmények közt világosan megismerni és egymástól helyesen megkülönböztetni akarjuk a szövetkezetek és a többi kereskedelmi társaságok alapelvét, akkor mindenekelőtt megismernünk és egymástól megkülönböztetnünk kell az őket létrehozó gazdasági érdekeket és vezető eszméket.

Ha e célból egy futó pillantást vetünk a gazdasági élet fejlődésének történetébe, vörös fonalként látjuk végighúzódní a munkaszabadság eszméjéért folyó küzdelmet. Már a legrégebb népek életében is az emberi munka szabadsága és haszna volt az, a mi körül a gazdasági forradalmak hullámai a legmagasabbra csaptak és ellenállhatatlan erővel tépték szét a rabszolgaság és

hűbériség bilincseit. Míg végre a gyáripar és világgazdaság kifejlődésével a helyi piacra dolgozó céhek szűk korlátait is ledöntve, megteremtették az emberi kézimunka szabadságát.

Ezekben az évezredek óta folyó küzdelmekben a munkaszabadság zászlóját mindig az a demokratikus polgárság hordozta és vitte győzelemre, melynél a tulajdonszerzés alapja a *munka* volt.

A feudális uralom ellenében a demokratikus polgárság szerezte meg a városi szabadságot, mely a városi polgárságnak megadva a köz- és magánjogi önállóságot, azaz a munkaszabadságot, alapja volt a városok fejlődésének.

Ámde nemcsak az egyes városi polgároknak, hanem az egész nemzetnek is, saját ereje, saját munkájának gyümölcse az, a mire életét és jövőjét alapíthatja. A munka haszna az, a mi úgy az állam egyes polgárainak, mint azok összeségének: a nemzetnek, gyarapítja erejét, növeli produktív tőkéjét és adózási képességét. Miért is elsősorban a munka szabadsága és haszna az, a mit a nemzet összes munkaerői számára megvédeni és biztosítani kell. Ez az első feltétele úgy az egyes polgár, mint a nemzet létének és fejlődésének.

A fejlődésnek ezt az irányát az az eszmeáramlat jelölte ki, mely Nyugat-Európából megindulva, az ösiséget és a földesúri hatalmat eltörölte, a jobbagyságot felszabadította s az egyéni tulajdon és munka szabadságát megteremtette.

II.

Ez az eszmeáramlat most a feudalizmus helyébe lépett modern kapitalizmus uralma alatt újabb erővel tör előre, hogy a munka szabadságát és hasznát az arra spekuláló kapitalizmus uralma ellen megvédje és biztosítsa azoknak a munkaerőknek a számára, a kiket az jogosan illet, a kiknek kezében az a nemzet produktív erőit és adózási képességét gyarapítja.

A demokratikus polgárság, mely az általa kivívott munkaszabadság eszméjének érvényesülésére ezt a szociális irányzatot a társadalmi életbe hozta, arra a célra törekszik, hogy a munka haszna és a birtokarak emelkedése ne egynehány nagytőkésnek,

hanem a nemzet nagy többségének, azaz a munkás- és középosztálynak jólétét emelje, minthogy mindig a középosztály és nem a nagytőkés lesz a nemzet gerince. És tudva azt, hogy elérhetetlen utópia azok szegénységének megszüntetése, a kik képtelenek a pénzt zsebükből megtartani, nem célja az, hogy közvetlenül károsítsa a meglevő kapitalizmust. Az egészséges kapitalizmus mellett azonban, mely mindig tényezője lesz a reális birtokszerzésnek, az ipari és mezőgazdasági termelésnek és a termelési intenzivitás fokozásának, a demokratikus polgárság mutatott rá a spekuláló kapitalizmusra, a mely az általa kivívott munkaszabadság fényét sötét árnyként kíséri. Ki nem látja, hogy a spekuláló nagytőkések — miként Nietzsche mondja — a tömeg felett »Übermensch«-ek, úremlerek akarnak lenni. És erről a tömeg feletti uralmukról nemcsak lemondani nem akarnak, hanem a tőke szolgasága alá akarják hajtani a produktív munkaerők még szélesebb rétegeit, hogy azok munkájának hasznából folyton gyarapítsák örömeiket és izzítsák gyönyöreiket. Szóval — mint Prohászka Ottokár mondja — urak akarnak lenni és erősek a gyöngék és szegények felett.

Szemben a kapitalizmus ezen önző szellemével, mely a tömeg felett mindinkább félelmessé növeli a tőkeegyesületeket és az azokban »Übermensch«-ként uralkodó egyéni individualizmust, — a demokratikus polgárság által a társadalmi életbe hozott szociális eszméáramlat a gyengébb gazdasági erők közt felkeltette az önvédelemre és önségélyre irányuló »közszellemet«¹⁾ és ennek erejével létrehozta a szövetkezeteket, mint az önállóságukban és létfenntartásukban veszélyeztetett kisebb gazdasági erők egyesüléseit.

III.

Ez az önségélyre és önvédelemre irányuló közszellem a szövetkezeteket nemcsak az exkluzív önzés által vezetett részvénytársaságoktól, hanem a humanitárius, emberbaráti egyesületektől is megkülönbözteti.

¹⁾ L. Gierke Ottó: Das deutsche Genossenschaftsrecht. I. kötet, 1035. old.

Mert míg a szövetkezeteket a tagok közös *gazdasági érdeke*, addig a humanitárius egyesületeket a tagok *emberbaráti érzése* vezeti.

A természet ugyanis az embernek az élettel egybekötött szükségletekkel együtt rendszerint erőt is ad, melyek helyes felhasználásával szükségleteit kielégítheti. De vannak oly emberek is, a kik ezt az erőt a természettől már születésüknél fogva nem bírják, vagy később elvesztik. Miért is ezeknek az életét csak embertársaik emberbaráti érzése és jótékonyága tarthatja fenn. Erre a jótékony célra szolgálnak az egyes emberek és a társadalom humanitárius, emberbaráti cselekedetei és intézményei.

Azok számára azonban, a kiknek a természet az önfentartáshoz szükséges erőt megadta, bármily nagy összegeket gyűjtenek is össze intézeteikben a »jótékonyság« barátai, az általuk nyújtott adományok, ha *pillanatnyilag* kisegítik is a szűkölködőt, de nem ébresztik fel, nem táplálják benne a természetadta önerőt és életképességet, mely szükségleteinek *állandó* kielégítését számára egyedül biztosítja. A miért is ezeket — mint Schulze-Delitzsch mondja — a bennük élő segítő erő kellő felismerésére és felhasználására tanítani és ekként saját erejükben való bizalmukat és önérzetüket erősíteni, az egyetlen és legnagyobb szolgálat, melyet számukra teljesíthetnek különösen azok, a kiknek számára életüknek szerencsésebb helyzete a szélesebbkörű szellemi művelődés útját megnyitá.¹⁾

Erre a célra: az életfentartásra szükséges kereset és gazdaság előmozdítására létesülnek a szövetkezetek.

S mivel ezt a nemesebb szociális célt az összes kultúr-nemzetek törvényhozásai az állam céljainak megfelelően elismerték, ez okból ennek a célnak a megvalósítására törekvő szövetkezetek nemcsak törvényi elismerést és szabályozást, hanem tetemes állami segínyt nyertek. Így törvényi szabályozást és állami segínyt nyertek a szövetkezetek hazánkban is az 1875. évi kereskedelmi törvény és az 1898. évi gazdasági és ipari hitel-szövetkezetekről szóló törvény által.

¹⁾ Schulze-Delitzsch: Vorschuss und Kredit-Vereine als Volksbanken. VI. kiadás, 3. oldal.

IV.

A magyar kereskedelmi törvény szerint szövetkezetnek az a meg nem határozott számú tagokból álló társaság tekintetik, mely tagjai hitelének,¹⁾ keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönösség alapján, előmozdítására alakul.

A szövetkezetek fogalmának ez a törvényi meghatározása a szövetkezeteket nemcsak a részvénytársaságoktól, hanem egymástól is megkülönbözteti a szerint, a mint ezek a tagok hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítására alakulnak. A törvény ezen megkülönböztetése szerint ugyanis azokat a szövetkezeteket, melyek tagjaik hitelének előmozdítását célozzák, *hitelszövetkezeteknek*, azokat, a melyek tagjaik keresetének előmozdítására irányulnak, *produktív szövetkezeteknek*, azokat, a melyek tagjaik gazdálkodásának előmozdítására irányulnak, *disztributív vagy fogyasztási szövetkezeteknek* és végül azokat, a melyek a kölcsönösség alapján tagjaiknak a fenyegető károk elleni biztosítását célozzák, *biztosító szövetkezeteknek* nevezzük.

Mivel pedig a tagok keresete nem más, mint azok munkájának haszna és nyeresége s mivel ekként a tagok keresetének előmozdítása teljesen egyértelmű a tagok munkája *hasznának*

¹⁾ Az osztrák szövetkezeti törvény a hitelnnyújtást nem a szövetkezet céljai közt, hanem az ezen célok elérésére szolgáló eszközök közt említi fel. Az 1889. évi német szövetkezeti törvény a hitelnnyújtást sem a szövetkezet céljai közt, sem az e célok elérésére szolgáló eszközök közt nem említi fel, még pedig azon helyes oknál fogva, mert a hitelnnyújtás a szövetkezet üzletkezelésének tárgyát csak annyiban képezheti, a mennyiben az a tagok keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítására szolgál, így tehát az a szövetkezet két fő céljában befoglaltatik és körülhatároltatik. (Indokolás II. 59. oldal.) A német szövetkezeti törvény szerint a szövetkezet célja egyedül és közvetlenül a tagok keresetének és gazdálkodásának előmozdítása lehet. Erre szolgáló egyedüli eszköz pedig a közös üzletkezelés és a melynek tárgyát a hitelnnyújtás csak annyiban képezheti, a mennyiben az a tagok keresetének és gazdálkodásának előmozdítására szolgál. (Dr. Galovits Zoltán: Magyar szövetkezeti jog című munkája, 31. oldal.)

és nyereségének előmozdításával: világos, hogy a humanitárius, emberbaráti intézményektől eltérőleg a szövetkezetek alapelve nemcsak nem zárja ki a *haszonra és nyereségre való törekvést*, hanem épp ellenkezőleg a produktív szövetkezetek, a melyek tárgyaknak közös számlára való előállítására, vagy munkáknak közös számlára való elvállalására alakulnak, mindig kereskedelmi, azaz nyereségre irányuló üzletet folytatnak. Sőt még a distributív szövetkezetek is kereskedelmi azaz nyereségre irányuló üzletet folytatnak, ha működési körüket nemtagokra is kiterjesztik (pl. ha nemtagoknak is eladnak). Azok a distributív szövetkezetek pedig, a melyek üzleti működésüket saját tagjaikra korlátozzák, noha üzletük nem is nyereségre, de minden esetben arra a gazdasági haszonra, előnyre irányul, hogy tagjaiknak gazdasági és fogyasztási szükségleteit mennél jobban és olcsóbban kielégítve, azok kiadásait csökkentse.¹⁾

V.

A tagok keresetének előmozdítására törekvő produktív szövetkezetek követésre méltó példaképe gyanánt áll előttünk a rochdaléi 28 éhező angol takácsmunkás által 1844-ben heti

¹⁾ Parisius és Crüger Genossenschaftsgesetz című munkájukban ezt a következőkép fejezik ki: »Das Unternehmen kann auf Gewinn gerichtet sein, dann ist es ein »Handelsgeschäft«, oder nicht auf Gewinn, dann fehlt ihm der Begriff des »Handels«, und dann ist es ein nicht auf Gewinn abzielendes »Unternehmen« (Geschäft) Eine Genossenschaft, welche nur ihre Mitglieder an ihren Zwecken theilnehmen lässt, ist — ausgenommen die Produktivgenossenschaften — nicht auf Gewinn gerichtet, sondern auf Ersparniss, sei es bei der Beschaffung der im Gewerbe der Mitglieder nothwendigen Gelder, Geräthe, »Rohstoffe, Magazine u. s. w. oder der in der Wirtschaft erforderlichen Gegenstände; derartige Genossenschaften betreiben zwar kein »Handelsgeschäft«, im eigentlichen Sinne des Handelsgesetzbuchs, sie werden nur als »Kaufleute« behandelt (§ 17 Abs 2), — aber stets ein »Geschäft«; diejenigen Genossenschaften jedoch, welche auch Nichtmitglieder an ihrem Zwecke theilnehmen lassen, sind auf Gewinn gerichtet (vgl. Erl. 3 und S. 12) das »Unternehmen« (Geschäft) ist daher ein »Handelsgeschäft« im eigentlichen Sinne. Nur das »Geschäft« der Produktivgenossenschaften ist stets ein »Handelsgeschäft«.

20 fillér befizetéssel alapított szövetkezet (Rochdale equitable pioneer society), mely 1877-ben már 11.152 taggal, 6,562.000 márka befizetett üzletrészvagyonnal bírt és 920.940 márka nyereséget mutatott ki. A rochdalei szövetkezet produktív vállalata e szerint fényesen oldotta meg célját: tagjai keresetének, azaz munkájuk hasznának és nyereségének közös üzletvitel által való előmozdítását.

A rochdalei szövetkezetet megalapító 28 éhező takácsot — miként Holioake megírta ¹⁾ — csak egy cél vezette: »önerejökbe vetett bizalommal küzdeni a hazábanlétért — saját számlájukra, mert az éhező angol munkás nem emberbarátot, nem segílyt, hanem mindig csak több munkát keres! A segílyt kínálótól fél, mert a segíly elfogadását önállósága és függetlensége elvesztésének tekinti«. Ez a Holioake a rochdalei szövetkezetről írt történeti munkájában, a multak nehéz küzdelmeire visszapillantva, a szövetkezetet nem humanitárius, emberbaráti intézménynek, hanem egy léket kapott rozoga hajónak tekinti, a mely nem az emberbarátoknak, hanem csak az önerejökben bízó és kitartó munkában edzett matrózok hosszú küzdelmeinek köszönhető, hogy a lassú munkával szerzett gazdag rakománynyal — a kikötőbe ért.

VI.

Abból tehát, hogy a szövetkezetek saját tagjaik hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítására alakulnak, nem következik az, — mint némelyek hiszik,²⁾ — hogy a szövet-

¹⁾ V. Ö. Bernáth István.

²⁾ Igy Nagy Ferencz a Magyar Tudományos Akadémiában »A szövetkezetek alapelve«-ről tartott székfoglalójában azt a nézetet vallja, hogy »abból, miszerint a szövetkezetek saját tagjaik hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítására alakulnak, szükségképen az következik, hogy a szövetkezetek, ellentétben más kereseti társaságokkal, nem haszonra, nem nyereségre irányuló társaságok, alapelvük nem a nyereszkesedés, hanem az önzetlenség, nem az egoizmus, mely csak a saját jólétével törődik, a máséval pedig legfeljebb annyiban, a mennyiben ez saját magának hasznos; hanem az altruizmus, mely nem arra irányul, hogy a saját, hanem arra, hogy másnak a boldogulását, mozgítsa elő«. (15. oldal 8. s köv. sorok.)

kezetek ellentétben más kereseti társaságokkal, nem haszonra, nem nyereségre irányuló társaságok és nem következik az sem, hogy a szövetkezetek alapelve: az önségély csupa önzetlenség, csupa altruizmus, mely nem arra irányul, hogy a saját, hanem arra, hogy a másnak a boldogulását mozgássa elő.

A szövetkezeti közszellemet épp úgy nem lehet tiszta altruizmusnak, önzetlenségnek nevezni, mint a hogy nem lehet azt exkluzív egoizmusnak sem nevezni. Mert nevezzék bár ezt a közszellemet — mint Gierke Ottó mondja ¹⁾ — az egoizmus egyik formájának, az egoizmusénak, mely felismerte, hogy az egyén, a ki magát, mint szövetkezeti tag, az egésznek alárendeli, mily sokszorosan visszanyeri azt, a mit mint egyén elveszít: mégis mindig fenmarad az a kvalitatív különbség az exkluzív önzés és a között a teljesen indokolt szövetkezeti törekvés között, mely következményképen a másokért való áldozatot és az egészséért való odaadást maga után vonja és ez által a gazdasági életnek szociális és erkölcsi irányt ad.

Az a vélemény pedig, mely szerint a szövetkezeti önségély tiszta önzetlenség, tiszta altruizmus, mely kizárja a haszonra és nyereségre való törekvést, abból a tévedésből indul ki, hogy, mivel a szövetkezetek *saját* tagjaik hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítását célozzák, ennél fogva a szövetkezetek üzletköre csak a *saját* tagjaira nézve van kijelölve, illetve korlátozva, a kiken a szövetkezetek nem nyerészkedhetnek.

Abból azonban, hogy a szövetkezetek célja a saját tagjaik hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítására irányul, abszolút nem következik az, mintha a szövetkezetek üzletkezelésüket ki nem terjeszthetnék oly egyénekre is, a kik nem tartoznak tagjaik közé, feltéve, hogy az ezekkel kötött

¹⁾ Gierke Ottó gyönyörűen fejezi ki ezt: das Deutsche Genossenschaftsrecht című munkája 1035. oldalán a következő szavakkal: »Man mag auch den Gemeinsinn als ein Form des Egoismus auffassen, — des Egoismus, der erkannt hat, wie das einem Ganzen untergeordnete Individuum als Vereinsglied vervielfältigt das zurückgewinnt, was es als Individuum verliert: immerhin bleibt ein qualitativer Unterschied zwischen der exklusiven Selbstsucht und einem gleichviel wie motivirten Streben, das ein Opfer für Andere und die Hingabe für ein Ganzes im Gefolge hat«.

üzletek *saját* tagjaik keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítására szolgálnak. Valamint nem következik az sem, hogy a szövetkezetek saját tagjaikon való nyereszkesedés nélkül haszonra és nyereségre nem dolgozhatnak.

Ezt bizonyítja az, hogy a szövetkezetek törvényi szabályozása azok történetének és irodalmának megfelelőleg, a hitel- és fogyasztási szövetkezetek kivételével, a szövetkezeteket a haszonra és nyereségre vagy a spekulációra irányuló törekvésben sehol a világon nem korlátozza, hanem ellenkezőleg az összes szövetkezeti törvények szerint az alapszabályok szabadon intézkedhetnek a nyereségfelosztás módozatai felett.¹⁾

Ezen törvényes alapon állva, a produktív szövetkezeteknek, melyek közös számlára tárgyak előállítására és értékesítésére, vagy munkáknak megrendelésre való elvállalására alakulnak, célja mindig az, hogy az általuk előállított tárgyakat nemtagoknak eladva és az általuk nemtagoknak elvállalt munkákat teljesítve, ezektől megszerezzék munkájuk minden hasznát és nyereségét az arra spekuláló nagytőkés vállalkozókkal szemben. Sőt vannak distributív szövetkezetek is, melyek üzletkörüket nemtagokra is kiterjesztik, azaz nemtagoknak is eladva, nyereségre irányuló, azaz kereskedelmi üzletet folytatnak.

Azok a distributív szövetkezetek pedig, a melyek üzleti működésüket saját tagjaikra korlátozzák, noha üzletkezelésük nem is nyereségre, de minden esetben arra a gazdasági haszonra, előnyre irányul, hogy tagjaiknak gazdasági, fogyasztási vagy hitelszükségleteit mennél jobban és olcsóbban kielégítve, azok kiadásait csökkentésék.

Minthogy tehát úgy a részvénytársaságok, mint a szövetkezetek azon esetben is, ha üzletük nem nyereségre, hanem megtakarításra, a kiadások csökkentésére irányul, teljesen meg egyeznek abban, hogy céljuk *mindig gazdasági*: ennél fogva a részvénytársaságokban uralkodó exkluzív önzés és a vele szemben önvédelemre s önségélyre irányuló szövetkezeti közszellem,

¹⁾ V. Ö. a Magyar Kereskedelmi törvény 225. §-a és az 1898. XXIII. t.-cz. 13. §-a. Az 1889. évi német birodalmi szövetkezeti törvény 19. és 20. §§.

a való életnek megfelelő értelemben felfogva, a szövetkezeteket a részvénytársaságoktól lényegileg csak az által különbözteti meg, hogy míg a részvénytársaságok létalapja a tőke egyesülése azon célból, hogy a tőke uralkodjék; addig a szövetkezetek létalapja a személyek, mint gazdasági erők egyesülése azon célból, hogy a tőke felettük ne uralkodjék, hanem csak szolgáljon a tagok keresetének és gazdaságának előmozdítására. Azaz más szóval, míg a részvénytársasági vállalat közvetlen célja az, hogy a gazdasági erőket a tőke szolgásgába rendelve, a részvényeseknek mennél nagyobb nyereségosztalékot biztosítson; addig a szövetkezeti vállalat közvetlen célja az, hogy a benne egyesülő gazdasági erőket a tőke szolgásgából a gazdasági önállóság és az igazi szabadság légkörébe kiemelje és számukra megszerezze munkájuk minden hasznát és nyereségét, valamint a nagyüzem minden előnyét, a mit a szövetkezeti önsegély nélkül tőlük a tőke elragad.

E célból a szövetkezeteket nem a *tőkeegyesítésre*, hanem a személyek gazdasági *erőegyesítésére* irányuló kötelem hozza létre. Úgy hogy míg a részvénytársaságokban a tőke, addig a szövetkezetekben a személyek képezik *az alkotó és fentartó elemet*, a mely mellett mindazonáltal a tőke vagy közvetlenül, vagy közvetve, mint hitelalap, a szövetkezetek által épp úgy nem nélkülözhető, mint a hogy részvénytársaságok nem nélkülözhetik a személyek közreműködését.

VII.

Ennek megfelelőleg a törvény a szövetkezetekben a személyeket nem csupán mint az egyesületi vagyon részeseit köti össze, miként a részvénytársaságokban, hanem összeköti az egymásért az összeség javára való szolidáris kötelezettséggel is. A szövetkezeti tagságot pedig ez által oly annyira személyhez köti, hogy azt — ellentétben a részvénytársasággal — a vagyonjogi fogalom tárgyává tenni nem lehet.¹⁾

¹⁾ Gierke Ottó: das Deutsche Genossenschaftsrecht I. kötet, 1031. s. köv. old.

A személyeket ekként összekötő *szolidáris kötelelem az, a mi az egymásért való áldozatot és az egészért való odaadást maga után vonva*, a szövetkezeti életnek szociális és erkölcsi jelleget ad.

A szövetkezetek célja és jogi szabályozása ekként világosan mutatja a szövetkezetek *szociális jelentőségét* és a gazdasági élet fejlődésére gyakorolt *erkölcsi hatását*.

VIII.

A szövetkezetek a bennök egyesülő különféle társadalmi osztályok közül a legnagyobb jelentőséggel bírnak azokra az osztályokra, a melyeknél az életfentartás legfőbb tényezője *a munka*. Ezek közé tartoznak nemcsak a tulajdonképeni mezőgazdasági és ipari bér munkások, hanem a kisbirtokosok, kisiparosok és mindazok, a kiket a nagytőke és nagyüzem gazdasági önállóságuktól megfosztott, vagy önállóságuk megfosztásával fenyeget.

Napnapután látjuk, hogy az egyéni tulajdon és munka szabadsága mellett, de sőt a politikai jogok egyenlősége és általánossága mellett is, mindenütt mily félelmesen növekedik a tömeg felett a nagytőke uralma s mily ijesztően szaporodik a szegények arányszáma a gazdag tőkésekkel szemben. Ez pedig annak a következménye, hogy a régi gazdasági szervezetek (úrbériség, czéhrendszer) felbomlásával nemcsak az abszolút vagyontalanok, hanem azok is, a kik a nagytőkékhez viszonyítva, azaz relatíve vagyontalanok, teljesen izolálva, minden védelem és önállóság nélkül, úgy állanak a nagytőkékkel szemben, mint azoknak pusztá eszközei.

A nagytőkének ezzel a korlátlan uralmával szemben egyedül a gazdasági erők egyesülése, asszociációja képes a kisebb gazdasági existenciák önállóságát megvédeni és biztosítani. A munkásosztályok egyedül erőiknek a szövetkezetekben való egyesítésével, közös érvényesítésével és értékesítésével képesek a nagytőkével szemben a maguk számára megszerezni a *produkcióban* a munkabér mellett az üzlet birtokát és nyereségét,

a disztribuczióban és ökonómiában pedig a nagyüzemnek a kisüzem feletti előnyét.¹⁾

A szövetkezetek eme szociális feladatának és jelentőségének általános elismerése mellett a különböző nemzetek közt csak az irányban tértek el egyideig a vélemények, hogy vajjon a gazdasági erők egyesítése *egységes állami szervezéssel felülről*, vagy pedig *a szabad társulás útján alulról* az önsegély elve alapján történjék-e?

A latin népek és köztük különösen a francziák eleinte az első irányzatot követték. Ámde csakhamar rájöttek, hogy ez az irány nemcsak a várt siker reményével nem kecsegtet, hanem egyenesen az államszocializmusra és kommunizmusra vezet. Miért is ma már a francziák is elismerik, hogy »a szabad társulás az, a mely a jövő békés forradalmát megcsinálja; ez az, a mi az új világot előkészíti; ez a valódi formája a gazdasági szervezetnek; az idő és a szomszéd népek tapasztalatai szólnak mellette. Hasztalan tehát a földműveseket ábrándképekkel izgatni. Mondjuk ki nekik, hogy a számukra az üdvösség az egyesülésben van; szövetkezzenek, hogy maguknak megszerezzék a magot, a gépeket és hogy többet termeljenek és jobban vásároljanak; szövetkezzenek, hogy maguknak pénzt biztosítsanak, a mi minden mezőgazdasági és ipari vállalat idege«.

A latin nemzetektől eltérőleg a germán nemzetek kezdettől fogva azt a helyes nézetet vallották, mely szerint *egyedül a szabad társulás az, a mi a gazdasági élet függetlenségét és az állami rend fentartását biztosítja*.

Az önsegély elvére alapított szabad társulás ugyanis, míg egyrésztől kizárja az állami kezdeményezést és alapítást, addig másrésztől az »önsegély«-t a vele együttműködő »államsegély«-lyel összeegyezteti és kiegészíti. Az állam tevékenysége ekként az országos lakosság szabad társulatainak vállvetett közreműködésével az egyén önerejére és felelősségérzetére támaszkodva, nemcsak a gazdasági élet fejlődését és függetlenségét, hanem

¹⁾ L. Huber V. A. »associatiók« fejezete a Bluntschli-féle német államtudományok szótárában I. kötet, 467. oldal.

azt is eredményezi, hogy minden egyes ember elsősorban maga lesz felelős a saját cselekedeteiért és mulasztásaiért.¹⁾

Miért is az önségélyre és önvédelmere irányuló szövetkezeti intézmény az egyedül biztos alap, a melyen a tőke és a munka közötti viszony rendezhető, a társadalmi rend fenttartható és annak alapján a jövő gazdasági szervezete felépíthető lesz.

Ez az, a mi nemcsak a gazdasági élet, hanem az egész emberiség fejlődésének történetében a szövetkezeti intézményt korszakalkotóvá teszi.

¹⁾ L. Buchenberger Adolf: Agrarwesen und Agrarpolitik II. kötet, 504. oldal.